Tábit Renáta, tanársegéd
Nemzeti Közszolgálati Egyetem KTK

A helyi népszavazás elektronizálása, mint a fenntartható közigazgatás vetülete – alternatív megoldások[1]

I. Előszó

A közigazgatás, ezen belül az önkormányzati igazgatás elektronikus alapokon való továbbfejlesztése napjainkra megkerülhetetlen kérdéssé vált.

Az internet és a modern tömegtájékoztatás korában, amikor a társadalom tagjainak többsége (kutatások szerint főképpen a fiatalabb generáció)[2] ügyes-bajos dolgait a számítógép és a világháló segítségével intézi, nem lenne-e hatékony és egyszerű megoldás a helyi népszavazás elektronizálása? A szkeptikusok azonnal ellenérvként hivatkoznak az adatbiztonság és a személyes adatok védelmének követelményeire. Ezeket az alapvető fontosságú kérdéseket magunk sem tartjuk elbagatellizálhatónak, de az informatika nyújtotta előnyöket a helyi igazgatásban is fel kell használni, a modernizációval lépést kell tartani.

Jelen korunk átlagembere már a számítógép, illetve az internet segítségével intézi közigazgatási, pénz-és munkaügyeit, nem beszélve a cégeljárások elektronizálásáról, az elektronikus tértivevény vagy az elektronikus okmányiroda intézményéről. Elektronikus úton nyújthatjuk be adóbevallásunkat, elektronikus úton egyéni vállalkozást alapíthatunk, online vásárolhatunk, de megemlíthetjük még az elektronikus jegyrendszerek és foglalási rendszerek, az értékpapír-és árutőzsde működését, az e-learning, az e-ticket intézményét, stb. Ha hatósági ügyekben – ahol a hatóság az ügyfél számára jogot vagy akár kötelezettséget is megállapíthat – vagy a bankszektorban[3] lehetséges az elektronizálás, akkor a helyi népszavazásnál ennek elviekben szintén nem lehetne akadálya („az okmányirodai hálózat eddigi működése bebizonyította, hogy több hatósági ügy is szinte teljes egészében elektronikusan feldolgozható...”[4]). Ha lépést akartunk tartani a korszak technikai változásával, használnunk kell a legújabb infokommunikációs megoldásokat és ez az igény a közigazgatással, közelebbről az önkormányzati igazgatással szemben is megfogalmazható követelményként.

Vajon a 2013. augusztus 25-én Budapesten, a Margitsziget területi hovatartozása kérdésében tartott, a sajtóban „a világ legkisebb népszavazása”-ként[5] aposztrofált helyi népszavazás – elektronikus lebonyolítás esetén – ugyanúgy a humor kategóriájába lett volna sorolható?[6]

---

[1] A tanulmány a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közszervezési és Szakigazgatási Intézete által, 2013. május 16-án tartott Fenntartható közigazgatás című konferencián elhangzottak alapján készült. Köszönet a megíráshoz nyújtott segítségéért Májer Viktornak, Budai Balázs Benjáminnnak, Rytkó Emíliának, Péterfalvi Attilának és Vincze Ferencnek.

[2] Ide kapcsolódóan megemlítendő az ún. korosztályi lejtő fogalma, ami olyan időben elnyúló folyamat, amely azt mutatja, hogy minél idősebb a társadalom vizsgált korcsoportja, annál kisebb az IKT (információs és kommunikációs technológia) eszközök iránti használati hajlandósága. Lásd Budai Balázs Benjámin: Az e-közigazgatás elmélete, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009. 88. o.

[3] „Márpedig ha egy bank, amely a pénzünket kezeli, megbízik ebben, akkor a közigazgatásnak is el kell gondolkoznia azon, hogy milyen módszerek a megfelelők a személyes és egyéb érzékeny adatok kezelésére.” „Az e-közigazgatás alfája az elektronikus azonosítás” Interjú Fekete Gábor helyettes államtitkárral, Közszolgálat. Közigazgatási Magazin, 2013. október, 3-4. o.

[4] Forrás: Elektronikus Közigazgatás Operatív Program (EKOP) www.nfu.hu

[5] A helyi népszavazásban részvételre jogosultak köre ugyanis 3 fő volt. Forrás: http://index.hu/belfold/budapest/2013/08/25/margitsziget/?p=0. A letöltés időpontja: 2013. augusztus 28.

[6] Az esettel kapcsolatban lásd továbbá: Fogarasi József: Margitsziget c. írását (http://www.fogarasijozsef.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=418:margitsziget&catid=50:2009&Itemid=67), illetve Milánkovich András – Szentgáli-Tóth Boldizsár: Kié a Margitsziget I-II. c. írását (http://arsboni.hu/margit1.html; http://arsboni.hu/margit2.html).

Online lebonyolítás esetén talán kevésbé lett volna az említett helyi népszavazás közneveteség tárgya[7] és talán kevésbé járul hozzá ez az eset ahhoz, hogy a politika komolytalanná tegye e – álláspontunk szerint igenis fontos – jogintézményt. A dolog költségvetési vonzata már kevésbé ad okot humorizálásra: a helyi népszavazás költsége az önkormányzat előzetes becslése szerint 250.000 Ft, azaz fejenként (mivel összesen hárman szavazhattak) 83.000 Ft volt.[8]

Az országos népszavazás kapcsán Tóth Zoltán már 2008-ban megállapította, hogy „a világ vezető hatalmai (USA, Oroszország, az EU egyes országai) jelentős törvényi és beruházási lépéseket tesznek az elektronikus szavazás bevezetésére és ezzel a választások, népszavazások költségeinek optimalizálására (...). Egy elektronikus népszavazás intézménye nem csak technikai fordulatot, hanem politikai fordulatot is hozhatna a népszavazás kitűzésének a gyakoriságában (gyakorlatilag a kormány tevékenységének folyamatos lakossági ellenőrzését tenné lehetővé).”[9]

Hogyan illeszthető be a helyi népszavazás elektronizálása a fenntartható közigazgatás eszményébe? A fenntarthatóság a Világ Tudományos Akadémiáinak Nyilatkozata megfogalmazásában: „az emberiség jelen szükségleteinek kielégítése, a környezet és a természeti erőforrások jövő generációk számára történő megőrzésével egyidejűleg.”[10] A költséghatékonyság a helyi népszavazás elektronikus alapokra helyezése mellett szóló egyik legfontosabb érv.[11] „A fenntartható fejlődés (környezeti fenntarthatóság) szempontjából cél, hogy az alkalmazandó infokommunikációs technológiák járuljanak hozzá a közigazgatási működés anyag- és energiaigényének a csökkentéséhez, továbbá az online szolgáltatások használatának a terjedésével ez a hatás az ügyfeleknél is jelentkezzen.”[12] A költséghatékonyság mellett az ésszerűség érvét is említhetjük, ugyanis „... ha egy papíron aláírom a nevem és postázom, azt a közigazgatás elfogadja. Ugyanezt elektronikusan már nem. Ez még a bizalmatlanságon is túlmutat, ez egyszerűen ésszerűtlen.”[13]

Az e-közigazgatással kapcsolatban kétféle szélsőséges nézet létezik. Az egyik a szkeptikus, amely kételkedik az elektronizálás bárminemű alkalmazásában, a másik az e-megoldások mindenhatóságát hirdeti, azt egyfajta csodaszernek tekintve. Magunk az arany középutat követve azon az álláspontonvagyunk, hogy elképzelhetőnek tartjuk a számítógép, az internet, a mobiltelefon, illetve a t-közigazgatás[14] felhasználását a helyi népszavazásban, ennek érdekében kísérleti jellegű megoldások bevezetését és alkalmazását javasoljuk és ezek végkimenetelétől függően az online helyi népszavazás önkormányzati alkalmazását szorgalmazzuk. Kumin Ferenc szerint „ amennyiben a technológia további garanciákat kínál a biztonságos működésre, a kísérletek egyre inkább hétköznapi gyakorlattá válhatnak. Ehhez viszont már nem kizárólag a technológia, hanem a jog világának hozzájárulása is szük-

[7] Mindezek mellett azt el kell ismernünk, hogy az említett helyi népszavazás témája (a Margitsziget területi hovatartozása) nem volt marginális kérdés, ugyanis a jogalkotó az 1950-től ezidáig (2013. júliusa) a XIII. kerületi önkormányzathoz tartozó Margitszigetet fővárosi önkormányzat közvetlen igazgatása alatt álló területté nyilvánítása kérdésében, a kerületi önkormányzat véleményének kikérése nélkül, normatívan, törvényben egyoldalúan döntött az egyedi döntést igénylő területszervezési kérdésben. A kerületi önkormányzat tehát mintegy végső eszközként használta fel a helyi népszavazás jogintézményét e konkrét ügyben.

[8] Forrás: http://index.hu/belfold/budapest/2013/08/25/margitsziget/?p=0. A letöltés időpontja: 2013. augusztus 28.

[9] Tóth Zoltán: Mibe kerül egy országos népszavazás társadalmi szinten? Üvegzseb és fekete pénz, Jura 2008/2. szám 206. o.

[10] http://www.nfft.hu/fogalma/ Letöltés időpontja: 2013. április 30.

[11] A költséghatékonyság igenis fontos szempont, annak ellenére (vagy éppen azért, mert), hogy a magánszektorra jellemző verseny- és hatékonysági kényszer hiánya tapasztalható a közigazgatásban.

[12] Forrás: EKOP, www.nfu.hu

[13] Budai: i.m. 450. o.

[14] Digitális televíziózáson alapuló közigazgatási ügyintézés.

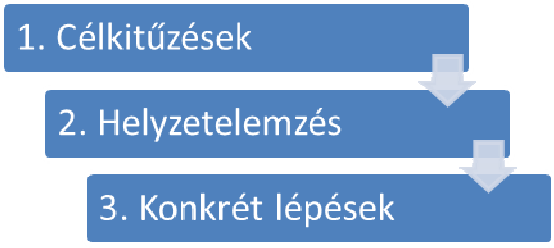
séges, hiszen számos kulcskérdést a törvényhozók és nem a műszaki szakemberek tudnak megválaszolni."[15] Mindenképpen szükségesnek tartjuk az önkormányzatok ilyen irányú képességeinek és hajlandóságának feltérképezését, valamint a lakosság körében közvélemény-kutatások alkalmazásával annak felmérését, hogy felkészültek-e, hajlandóak-e, megfelelő erőforrásokkal rendelkeznek-e az online szavazásra. A szolgáltató állam koncepciójához illeszkedve itt különösen hangsúlyos az egyes emberek élethelyzetéhez igazodó szolgáltatások biztosítása, magyarán az online szavazás lehetőségként és nem kötelezettségként való bevezetése (kezdetben legalábbis), vagyis a választás szabadságának[16] és a fokozatosság elvének garantálása. Budai Balázs már 2005-ben megállapította, hogy „a népszavazás elektronikus lebonyolításának megvalósítását a jelenlegi azonosítási és biztonsági technológiák elviekben lehetővé tennék."[17] Az azóta eltelt további nyolc évben a technológia még inkább fejlődött.

II. A helyi szintű e-népszavazás bevezetésének előfeltételei

A külföldi szakirodalomban az elektronikus szolgáltatások bevezetésének előfeltételeit általánosságban az alábbiakban határozzák meg:[18]

1. az alapvető infrastruktúra megléte (hálózatok, kliens oldali szolgáltatások; a legfőbb kihívás a helyi önkormányzatok e területen való fejlesztése);
2. az adatgyűjtés és adatbiztonság folyamatos fejlesztése;
3. a humán faktor: az emberek digitális írástudásának fejlesztése (oktatás, nevelés; témánkhoz kapcsolódóan fontos követelmény, hogy mobiltelefon-kezelés szintű és egyszerűségű legyen az elektronikus felületen a szavazatleadás mechanizmusa);
4. az elektronikus szolgáltatások fejlesztése megfelelő finanszírozást és befektetést igényel központi szinten is;
5. szisztematikus és széleskörű, átfogó megközelítést kell alkalmazni (a közszféra és a magánszektor együttműködése nélkülözhetetlen a jó gyakorlatok kialakításához);
6. hatékony technológiai alap, informatikai rendszerfejlesztési program;
7. ún. support staff, karbantartó és üzemeltető személyzet (pl. rendszergazda, projektfelelős);
8. biztonságos környezet (megfelelő jogalkotási keretek, közbizalom);
9. megfelelő internet hozzáférés.

Az előfeltételek vizsgálatát részletesebben is indokolt elvégezni.

Ha már célként tűztük ki az elektronikusan lebonyolítható helyi népszavazás bevezetésének lehetőségét,

- az első és legfontosabb feladat a tudományos-empirikus kutatások elvégzése

[15] Kumin Ferenc: Részvételi televíziózás: az sms és a televíziós interaktivitás új útjai. In: Budai Balázs Benjámin – Sükösd Miklós: M-kormányzat. M-demokrácia. Mobilkommunikáció a közigazgatásban, a politikában és a nonprofit szektorban, 385. o.

[16] Csakúgy, mint a közigazgatási hatósági eljárás esetén, annak ellenére is, hogy a rendszerek párhuzamos működtetése redundáns hivatali működést eredményez.

[17] Budai Balázs Benjámin – Szakolyi András: Interaktív önkormányzat, Magyar Mediprint Szakkiadó, 2005., 41. o.

[18] Tarmo Kalvet: Electronic services in public administration. In: Improving relations between the administration and the public. Proceedings from the Seventh Annual Conference held in Sofia, Bulgaria, March 25-27 1999. (Edited by: Joanne Caddy and Jak Jabes). Thet Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe. 114-116. o.

mindkét oldalon (önkormányzatok – lakosság),
- ezt követheti a jogszabályi alapok kialakítása (a tudomány de lege ferenda javaslatai alapján),
- a(z esetleges) jogi szabályozás figyelembevételével konkrét szoftverprogramok megírása, ún. kísérleti programok alkalmazása[19] is szóba jöhet;
- ezután a gyenge pontok, fenyegetettségek feltérképezése, elemzése (éles helyzetekben szimulált hackertámadások, ún. ethical hacking, illetve ethical hacker segítségével[20]).

Ami a tudományos kutatásokat illeti, tanulmányunkkal reményeink szerint hozzájárulunk az elmélet és a gyakorlat közötti szakmai párbeszéd megindításához. Amennyiben az elméleti felvetés követőkre talál, empirikus kutatások segítségével kaphatunk közelebbi képet a megvalósítás gyakorlati oldaláról. „Az infokommunikációs eszközök többsége nem igényel számottevő anyagi ráfordítást. Az, hogy az önkormányzat él-e velük, elsősorban vezetői elhatározás kérdése. Sok esetben a jegyzők, polgármesterek nincsenek tisztában azokkal a lehetőségekkel, amelyeket az informatika, az internet nyújt. Fontos, hogy az állampolgárokban is kialakuljon a véleménynyilvánítási lehetőségek iránti igény, elvárás."[21] Ehhez csatlakozva, Rytkó Emília véleményével egyetértve, megállapíthatjuk, hogy a helyi népszavazás online lebonyolítása két tényező függvénye: 1. vezetői elhatározás, 2. a lebonyolítást megvalósító program (szoftver) megfelelő megírása. Az általunk megkérdezett, helyi népszavazás lebonyolításában már közreműködő városi jegyzők – legnagyobb örömünkre – üdvözölték kezdeményezésünket, már csak a költségtakarékosság miatt is hasznosnak tartanák ennek az elméleti felvetésnek a gyakorlatban való kipróbálását. Nagyon fontosnak tartanánk a legjobb megoldások (best practices), tapasztalatok megosztását az egyes önkormányzatok között, már csak az elméleti felvetések gyakorlati megvalósítása miatt is.

A megvalósítás hátterét az önkormányzatok informatikai állapotának helyzete jelenti; amely napjainkban a következőkkel jellemezhető:
- „az önkormányzatok csaknem mindegyike rendelkezett legalább egy számítógéppel,[22] az ellátottság mértéke a hazai önkormányzatokat tekintve 96%; a számítógéppel rendelkező önkormányzatok 44%-ában van belső számítógépes hálózat, s ugyanennek a körnek 63%-a használ elektronikus bankszámlakezelő rendszert;
- az önkormányzati hivatalok 92%-a rendelkezik internet-hozzáféréssel, ezen belül növekszik a szélessávú kapcsolatok elterjedése (az önkormányzatok 53%-a rendelkezik szélessávú hozzáféréssel);
- nem terjedt el az elektronikus dokumentumkezelő rendszerek, illetve a nyílt forráskódú szoftverek[23] használata;
- a dolgozók informatikai továbbképzésében a hagyományos képzési formák dominálnak."[24]

A jogszabályi alapok kialakításánál kiindulópontunk az önkormányzatok szabályozási

[19] Vö. az Egyesült Királyság: az ún. pilot schemes. Andrew Joint: Electronic voting. In: E-government: A Practical Guide to the Legal Issues. London, Sweet & Maxwell, 2004. 408-410. o.

[20] Az ethical hacker olyan biztonságtechnikai szakember, aki a programot fejlesztő cég/szervezet megbízásából a termékkel kapcsolatos belső részletek kisebb-nagyobb arányú ismeretében megpróbálja azokat a gyenge pontokat feltárni, amelyek valós támadások alapjául szolgálhatnak.

[21] Budai – Szakolyi: i.m. 23. o.

[22] Hozzá kell tennünk, hogy amennyiben a megvalósítás – kezdetben legalább is – az ún. közösségi hozzáférési pontok felhasználásával (vagy központi megvalósítás esetén esetleg az ügyfélkapu használatával) is történik, akkor az önkormányzat oldaláról az informatikai eszközellátottság hiányosságai nem feltétlenül jelentenek kiküszöbölhetetlen hátrányt.

[23] Ezek lényege a megismerhetőség, az ilyen szoftverek „felhasználhatóak ugyan kereskedelmi forgalmú termékek kifejlesztéséhez, de az így keletkezett termékek forráskódját is közkinccsé kell tenni a fejlesztőnek" [Forrás: Budai – Szakolyi: i.m. 161. o.].

[24] Forrás: EKOP, www.nfu.hu. Az adatok forrása: az önkormányzatok IKT használata és elektronikus szolgáltatásai országosan, reprezentatív felmérés magyarországi önkormányzati hivatalok körében, Központi Statisztikai Hivatal, 2005 december.

szabadsága. Álláspontunk szerint e kérdésben nincs szükség központi jogszabályra, tekintettel arra, hogy minden önkormányzat maga döntheti el, hogy a helyi népszavazást milyen formában (hagyományos-papír alapú, vagy elektronikus/on-line) bonyolítja le; illetve arra a tényre is, hogy vannak olyan önkormányzatok, amelyek eddig még nem tartottak helyi népszavazást. Az Országgyűlésben részletes vitára váró, népszavazás kezdeményezéséről szóló törvényjavaslatban[25] annyi azonban mégis deklarálható volna, hogy a helyi önkormányzat a helyi népszavazást elektronikusan is lebonyolíthatja, ennek feltételeit, részletes eljárási szabályait önkormányzati rendeletben szabályozza, magyarán a törvény a felhatalmazás alapjait adná meg. Amennyiben viszont a helyi döntéshozók a helyi népszavazás elektronikus lebonyolítása mellett döntenek, úgy az eljárási szabályokról mindenképpen önkormányzati rendeletet kellene alkotni.

Elképzelhető azonban, hogy a törvény végül is nem szabályozza e kérdéskört. Ebben az esetben alternatív megoldásként javasoljuk, hogy a jogalkotó a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény végrehajtásáról a helyi népszavazás és a helyi népi kezdeményezés tárgyában elfogadott, jelenleg még hatályos 29/2000. (X. 27.) BM rendeletben alakítsa ki e kérdéskör jogszabályi alapjait, tekintettel arra, hogy a rendelet a települési és a területi szintű helyi népszavazás és helyi népi kezdeményezés szervezési, ügyviteli és számítástechnikai előkészítését, valamint lebonyolítását magában foglaló választási irodai feladatokat szabályozza (lásd e tanulmány IV. illetve VII. pontját); a miniszteri rendeletben tehát megteremthetők a jogszabályi feltételek.

Rátérve most már a megvalósításhoz vezető konkrét lépésekre, indokolt vizsgálni, hogy az online helyi népszavazás lebonyolítását segítő szoftverprogram hogyan hozható létre:

1. saját fejlesztés útján (önerőből), pl. saját honlapon (az önkormányzati honlap ugyanis számos lehetőséget nyújt a hatékonyabb lakosság-önkormányzat kommunikációra[26]) saját kóddal; a legvalószínűbb megoldás ez esetben az outsourcing, kiszervezés (külső cég) útján történő megvalósítás;

2. egységes „állami/központi" rendszer (pl. ügyfélkapu) igénybevételének segítségével;[27]

3. alkalmazásszolgáltatás (SaaS, Software as a Service) útján. Ennek lényege „az önkormányzatok felé kiszolgáló központok felállítása. Az önkormányzatok elektronikus közigazgatási támogatása a regionális operatív programok összehangolt fejlesztésén keresztül valósul meg. A szigetszerű rendszerek elkerülése érdekében indokolt olyan országosan alkalmazandó helyi közigazgatási keretmodell felállítása, amelynek központi eszköze az önkormányzatokat kiszolgáló alkalmazásszolgáltató. Az országban néhány ilyen ASP[28]-központba koncentrálható a helyi elektronikus közigazgatás működését támogató hardver infrastruktúra, valamint az önkormányzatok által lehívható alkalmazások. Ezzel elérhetővé válik a legkorszerűbb infokommunikációs technológiai előnyök kihasználása a korlátozott költségvetésű kis intézmények számára is, méghozzá gazdaságosan. Az ASP-központok kialakításánál tekintettel kell lenni a teljes körű államigazgatási tevékenység támogatására, az újraszervezett folyamatokra és eljárásokra, valamint az I. NFT keretében létrejött önkormányzati informatikai fejlesztésekre, különös tekintettel a „legjobb gyakorlatok" továbbgondolá-

[25] T/3479. számú törvényjavaslat a népszavazás kezdeményezéséről.

[26] Budai – Szakolyi: i.m. 90. o.

[27] Ez felhasználható lehetne akár az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, a nemzetiségi önkormányzati képviselők valamint az Európai Parlament tagjainak választásánál is.

[28] Az idézetben található ASP (Application Service Provider) megjelölés (amely összekeverhető az Active Server Pages kifejezéssel: http://en.wikipedia.org/wiki/Active_Server_Pages) helyett kevésbé félreérthető a Software as a Service (SaaS) kifejezés, ezért magunk ennek használatát részesítjük előnyben.

sára. Az ASP-központok keretében megvalósítandó e-közigazgatási szolgáltatások területi elterjesztésében fontos szerepet kapnak a regionális operatív programok támogatási rendszerei."[29]

Az interneten elérhető legutóbbi adatok[30] szerint az önkormányzatok 67%-a rendelkezik saját honlappal (ez kb. 2.000 weboldalt jelent). Ez nagyjából most is ennyi. A helyi népszavazások akár ezeken keresztül is lebonyolíthatók.

III. Érvek a helyi népszavazás elektronizálása kapcsán – pro és kontra

A helyi népszavazás elektronikus alapokra helyezése mellett és ellen többféle érv sorakoztatható fel.

MELLETTE SZÓLÓ ÉRVEK	ELLENE SZÓLÓ ÉRVEK
költség-és energiahatékonyság[31]	manipuláció, visszaélések[32]
energia-és időmegtakarítás a korszerűbb technológiák használatával	alacsony lakossági bizalom
rugalmasság, kényelem,[33] gyorsaság	informatikai infrastruktúra (az informatikai működés tárgyi feltételei) elmaradottsága[34]
a szavazatösszesítés leegyszerűsödése (ez mindösszesze pár kattintás)	internet elérhetőség korlátozottsága (ez kiküszöbölhető a mobiltechnológiák, illetve a t-közigazgatás használatával) [35]
tér-és időkorlátok áthidalása (nincs szükség személyes megjelenésre)	információs esélyegyenlőség biztosításának nehézsége (digital divide, e-gap![36])
a lakosság demokrácia tudatának erősödése, a választópolgári apátia csökkentése	digitális írástudás[37] alacsony szintje
a helyi (közvetlen) demokrácia kiszélesítése, a helyi népszavazások gyakoriságának fokozása	
a szervezet, a munkafolyamatok racionalizálása	
a polgár és a helyi döntések közötti távolság helyi népszavazás esetén közeledik egymáshoz[38]	

Forrás: saját szerkesztés

Ami a választópolgári apátiát illeti, az Egyesült Királyságban a 2002. május 2-i helyhatósági választások során, az elektronikus sza-

[29] Forrás: EKOP, www.nfu.hu
[30] 2008-as adatok szerint.
[31] Megspórolhatók a nyomtatási és papírköltségek, a szavazatszámláló bizottságok tagjainak munkadíja, a szavazókörbe utazás költségei.
[32] Tegyük azért hozzá, hogy elektronikus megvalósítás esetén ennek esélye kisebb, mint személyes szavazásnál.
[33] Egy választási bizottsági felmérés szerint az Egyesült Királyságban a 2001. évi általános választások során a szavazástól távol maradók 21%-a a távolmaradás okaként azt jelölte meg, hogy „nem mentek el a szavazóhelyiségbe, mert az túl sok kényelmetlenséggel jár." Forrás: Andrew Joint: Electronic voting. In: E-government: A Practical Guide to the Legal Issues. London, Sweet & Maxwell, 2004. 392. o.
[34] Vö. a 22. lábjegyzettel.
[35] Olyan területeken pedig, ahol az internet lefedettség korlátozott, a t-közigazgatás mindazokat a funkciókat meg tudja valósítani, mint az internet. A magyar lakosság televízióval való ellátottsága 2012-ben 97% , akinek tehát nincs otthon internet-elérése, számítógépe, annak ez jelenthet alternatívát. A számítógép-internet és a televízió összekapcsolódásának eredményeképpen az előnyök még inkább kézzelfoghatóak az ún. Smart TV-k esetén. Ez olyan televízió, amely a hagyományos TV-hez képest továbbfejlesztett képességekkel rendelkezik a kapcsolódás, a tartalom és a felhasználói élmény tekintetében (magyarán olyan televíziók, amelyekkel internet hozzáférés birtokában – számítógép híján – akár internetezhetünk is).
[36] Digitális szakadék, digitális egyenlőtlenség. Az információs társadalomban kialakuló rés, szakadék, egyenlőtlenség, amely az IKT eszközökhöz hozzáférők és nem hozzáférők között, majd a hozzáférés minősége mentén alakul ki. [Forrás: Budai: i.m. 87. o.].
[37] Az infokommunikációs eszközök és szoftvereik használatának képessége, amely alkalmassá teszi a felhasználókat arra, hogy valamilyen szinten kezeljék az információs társadalom infrastruktúráját, eszköztárát. [Forrás: Budai: i.m. 77. o.]
[38] Pálné Kovács Ilona: A helyi önkormányzatok és a helyi politika. In: Állam és polgár. Változás és folyamatosság a politikai szocializációban Magyarországon (szerk: Csepeli György, Kéri László, Stumpf István), MTA Politikai Tudományok Intézete, Magyarországi Politikai Képzési Központ, Budapest, 1992. 213-221. o.

vazás kísérleti programjainak kipróbálásakor bebizonyosodott, hogy a választópolgári részvétel elektronikus megvalósítás esetén alapvetően növekszik, növelhető. Ennek bemutatására és bizonyítására az alábbi táblázat szolgál:

Választási részvétel a helyhatósági választásokon

A helyi önkormányzat neve	Részvétel 2002-ben	Részvétel az előző választáson	+ vagy – 2002-ben (%)	Az elektronikus felület jellege
Liverpool City Council	36,50	25,50	+11	T, SMS, PC
Liverpool City Council	18,30	15,90	+2,40	T, SMS, PC
Sheffield City Council	46,68	38,96	+7,72	PC, SMS, VK
Sheffield City Council	21,91	17,89	+4,02	PC, SMS, VK
Sheffield City Council	38,70	31,93	+6,77	PC, SMS, VK
St Albans City & District	23,30	24,10	-0,80	PC, T, VK
St Albans City & District	38,90	41,90	-3,00	PC, T, VK
Crewe & Nantwich BC	21,80	18,60	+3,20	PC, VK
Crewe & Nantwich BC	36,40	37,50	-1,10	PC, VK
Swindon BC	31,20	27,70	+3,50	PC, T
London Borough of Newham	27,60	28,40	-0,80	VK
Stratford on Avon DC	42,00	39,00	+3,00	VK
Bolton Metropolitan Council	32,70	26,80	+5,9	VK
Chester City Council	22,20	18,70	+3,5	VK
Chester City Council	40,80	39,60	+1,2	VK
Chester City Council	38,50	35,80	+2,7	VK

Forrás: Andrew Joint: Electronic voting. In: E-government: A Practical Guide to the Legal Issues. London, Sweet & Maxwell, 2004. 409-410. o. (Magyarázat az elektronikus felület jellegéhez: T = Telefonos szavazás; SMS = SMS-en keresztül történő szavazás; PC = PC-n keresztül történő szavazás; VK = érintőképernyős felületen, fülkében történő szavazás)

A megvalósítással kapcsolatban nagy hiányosság, hogy „a legtöbb önkormányzatnak jelenleg nincs érvényben lévő, informatikai fejlesztési terveket is tartalmazó, közös e-közigazgatás bevezetési stratégiája, és a kistérségi szintű stratégiakészítés iránti igény is csak az elmúlt években alakult ki. E nélkül pedig nem vagy nehezen tudnak eredményes fejlesztéseket megvalósítani. Az önkormányzati fejlesztéseknél fontos szempont a központi közigazgatási rendszerekkel való együttműködési képesség követelménye."[39] Utóbbit azért is hangsúlyozzuk, mivel – amiként azt a megvalósítást segítő szoftverprogram létrehozásának lehetséges módjainál már említettük – az egységes „állami/központi" rendszer (pl. ügyfélkapu) is felhasználható lehet a népszavazás elektronizálásánál.

IV. Megvalósítási alternatívák, a megvalósítás informatikai háttere

A fokozatosság elvéből kiindulva a megvalósítást két lépcsőben képzeljük el:[40]

1. az első szakaszban elégségesnek látszik a már létező és működő közösségi hozzáférési pontokon (pl. eMagyarország pontok az ország több mint 2.000 pontján)[41] kialakított „szavazóhelyiségben", szavazási pontokon elhelyezett tableteken (ún. szavazópulton) lebonyolítani a szavazást biometrikus azonosítás után (pl. ujjlenyomat);[42]
   A biometrikus azonosítás formái:
   1. íriszdiagnosztika,
   2. retinaletapogatás, (e kettő drága!)
   3. hangelemzés, (nem teljesen megbízható)
   4. arcfelismerés,
   5. ajakmotorika, (e kettő nehézkes)
   6. ujjlenyomat. (Ujjlenyomat felismerő mobiltelefonokat 2003. júliusában mutattak be Japánban.)[43]
2. a valódi online helyi népszavazás megvalósítási szakaszába átlépve kényelmesen, otthonról szavazunk, például az önkormányzat honlapján felhasználó-

[39] Elektronikus Közigazgatás Operatív Program, www.nfu.hu, letöltés időpontja: 2013. február 28.
[40] A megvalósítás további lehetséges módjai tekintetében lásd: Andrew Joint: Electronic voting. In: E-government: A Practical Guide to the Legal Issues. London, Sweet & Maxwell, 2004. 393-394. o. (Types of Electronic Voting).
[41] http://www.emagyarorszag.hu/index.php/eMagyarorszag-Pontok/
[42] Szóba jöhet még az ún. elektronikus ügyfél-azonosító kártyák használata is (e-kártya).
[43] Budai – Sükösd: i.m. 122. o.

név-jelszó és mobilaláírás segítségével (PKI,[44] illetve W-PKI[45]).

Mindaddig, amíg a „két rendszer" párhuzamosan működik (tehát vannak olyanok, akik továbbra is hagyományos módon szavaznak, és vannak olyan szavazók, akik már otthonról), ki kell küszöbölni azokat a visszaélési lehetőségeket, amelyek abból adódhatnak, hogy esetleg lehetnek olyan szavazók, akik otthonról is szavaznak elektronikusan és személyesen is a szavazóhelyiségben.

Ami az azonosítás kérdését illeti, álláspontunk szerint, a legegyszerűbb megoldás a mobilaláírás alkalmazása. „Az elektronikus azonosítás az elektronikus közigazgatás alfája. Tíz évvel ezelőtt az volt az általános elgondolás, hogy az elektronikus azonosítás eszköze az elektronikus aláírás lesz. ... Ennél sokkal egyszerűbbé és olcsóbbá vált a kétcsatornás, általában a mobiltelefon-birtokláson alapuló azonosítás, szinte minden pénzügyi intézmény ezt használja. ...a mobiltelefonos azonosítás, ami sok szempontból ugyanolyan biztonságú azonosításra képes, több felhasználási területen számos országban rendkívül elterjedt."[46] Az Elektronikus Közigazgatás Operatív Program szerint is „kiemelt feladat az elektronikus szolgáltatások kialakíthatóságához az ügyfelek távoli elérésénél alkalmazott kellő biztonságot nyújtó azonosítása, illetve a jognyilatkozatuk letagadhatatlanságának megvalósítása."[47]

A ma már mintegy 2.000 helyszínt jelentő e-Magyarország Pontok hálózata és a benne működő, képzett, humán segítséget biztosító és motivációt növelő eTanácsadó-hálózat (2010 végén mintegy 1620 eTanácsadóval), a hasonló portfólióval rendelkező Teleházak hálózata, a közművelődési intézmények, a közkönyvtárak, a közgyűjtemények, a posták és más közösségi terek jó talajt jelentenek, amelynek fejlesztése és a jelenlegi igényeknek, a technológiai fejlődésnek való megfeleltetése nélkülözhetetlen. Fontos célnak tartjuk e közösségi terek együttműködéseinek kiszélesítését.[48]

Az okostelefonok elterjedésével akár a mobiltelefon is felhasználható lehetne az elektronikus voks elküldésére. „Az sms sok szempontból tökéletes médiuma a tömeges visszacsatolásnak:

- a ma forgalomban lévő valamennyi (GSM-) készülék képes a küldésre és a fogadásra;
- egyszerűségénél fogva a kevésbé műszaki orientáltságú felhasználók is képesek a használatára;
- a fogadói oldalon könnyen, gyorsan és egyértelműen feldolgozható az elküldött üzenet tartalma annak szöveges mivoltából eredően;
- a rendkívül kis adattartalmú és sávszélesség-igényű üzenetek tömege nem terheli túl a véges számban rendelkezésre álló kommunikációs csatornákat."[49]

A megvalósítással kapcsolatban fontosnak tartjuk, hogy a programok, kísérleti programok fejlesztésének finanszírozásához a központi kormányzat segítsége lehet a kiindulópont, elsősorban pályázati források rendelkezésre bocsátásával, ahogy az az Egyesült Királyságban is megvalósult 2003 májusában.[50]

[44] PKI (Public Key Infrastructure, nyilvános kulcsú infrastruktúra), amely nyilvános titkosítást és digitális igazolást használ a biztonságos elektronikus dokumentumok és tranzakciók hitelesítése céljából (egyénre jellemző és pártatlan, megbízható harmadik személy bocsátja ki). Forrás: Budai: i.m. 361. o.

[45] W-PKI (Wireless Public Key Infrastructure, vezetékmentes nyilvános kulcsú infrastruktúra), amely a PKI követelményeinek teljesítésére a mobiltelefonokat és a mögöttük felépített GSM (illetve UMTS) infrastruktúrát használja. Forrás: Budai: i.m. 362. o.

[46] „Az e-közigazgatás alfája az elektronikus azonosítás" Interjú Fekete Gábor helyettes államtitkárral, Közszolgálat. Közigazgatási Magazin, 2013. október, 3. o.

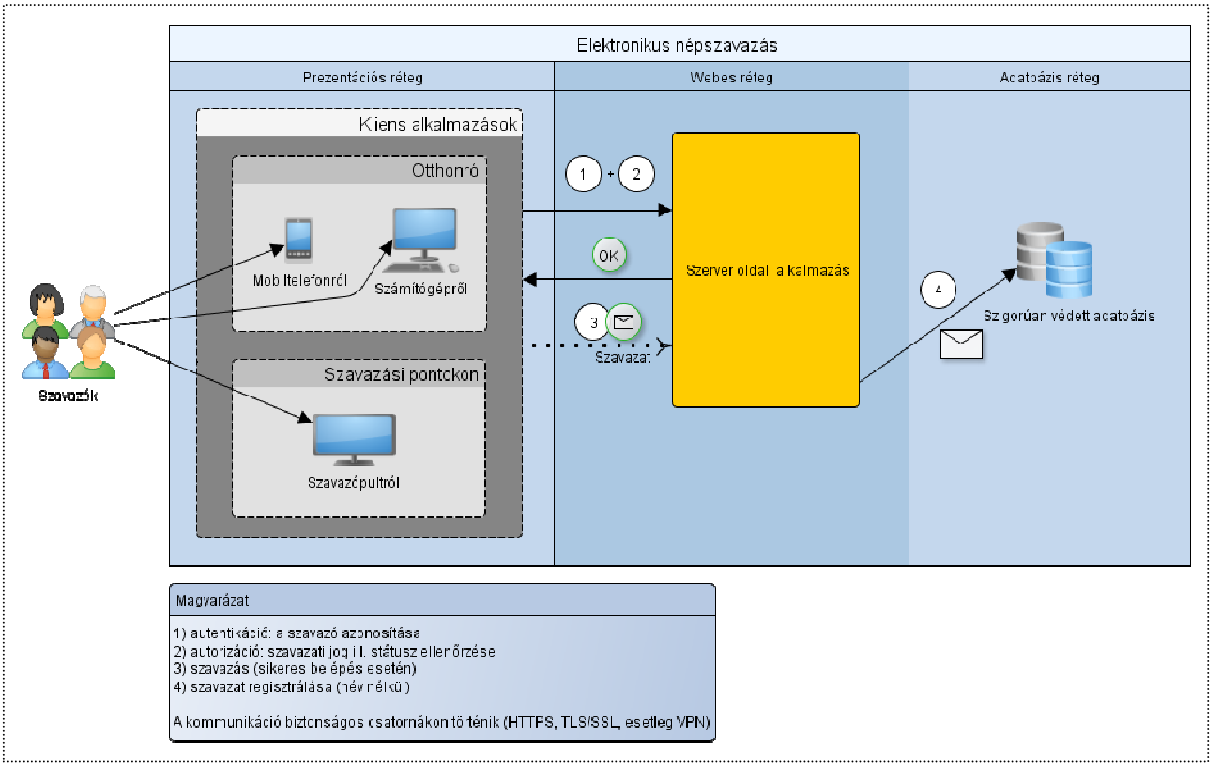
[47] Forrás: www.nfu.hu

[48] Forrás: Digitális Megújulás Cselekvési Terv.

[49] Budai – Sükösd: i.m. 378. o.

[50] Andrew Joint: Electronic voting. In: E-government: A Practical Guide to the Legal Issues. London, Sweet & Maxwell, 2004. 410. o.

A megvalósítás informatikai hátterét a következő ábra segítségével mutatjuk be:

Forrás: saját szerkesztés

Az ábrán jól látható, hogy a rendszer működtetéséhez három réteget kell kialakítani:

1. prezentációs réteg (kliens alkalmazások);
2. webes réteg (szerver oldali alkalmazás);
3. adatbázis réteg.

A kliens alkalmazások azok a felhasználói programok vagy felületek, amelyeket a szavazók látnak vagy az otthoni számítógépükön, laptopjukon, esetleg mobiltelefonjukon (okostelefonjukon) vagy az ún. szavazási pontokon (a közösségi hozzáférési helyeken kialakított „szavazóhelyiségek") a szavazópulton (ún. front office vagy front end). A webes réteg a szerver oldali alkalmazás, tehát az a program, ami fogadja és feldolgozza a szavazatokat, amelyek ezt követően az adatbázis rétegbe kerülnek (utóbbi kettőt hívjuk back office-nak vagy back end-nek is). Az adatbázis réteggel szemben fontos elvárás, hogy – a személyes adatok védelme és az adatbiztonság követelményeinek, valamint a szavazás titkosságának érvényesülése miatt is – szigorúan védett és titkos legyen, abba csak és kizárólag az arra jogosultak tekintsenek be, végezzenek műveleteket. Fontos követelmény, hogy a három réteg között a kommunikáció biztonságos protokollok használatával biztonságos csatornákon keresztül bonyolódjék le (pl. HTTPS, TLS/SSL, esetleg VPN).[51]

Ami a program működését illeti, az első és legfontosabb feladat a szavazó azonosítása, vagyis az autentikáció. Ennek során a felhasználó (szavazó) megadja a harmadik fél által nem ismert felhasználónevét és jelszavát, majd a belépést követően ezeken felül még mobilaláírással (mobiltelefonra sms-ben kapott azonosító kóddal) is azonosítja magát.[52] Ezt a felhasználónevet és jelszót a választópolgár már bizonyos idővel a szavazás napja előtt megkaphatná, elképzeléseink szerint a helyi választási iroda vezetőjétől. Ezt követően a program azonosítja azt, hogy

[51] Mindezek a biztonságos megvalósítás informatikai hátterét jelentik.
[52] Ez a megoldás az internetes banki felületeken már jól működő, hatékony, bevett gyakorlat.

a belépni szándékozó szavazati jogosultsággal rendelkezik-e (van-e szavazati joga, a helyi népszavazással érintett településen lakóhellyel rendelkezik-e, nincs-e kizárva a választójog gyakorlásából, nem szavazott-e már[53]), ezt a folyamatot nevezzük autorizációnak. A több lépcsős azonosítást követő sikeres belépés esetén adhatja le a választópolgár a szavazatát, amely az adatbázis rétegbe kerül és amely – a szavazás titkosságának érvényesülése érdekében – immáron név nélkül tárolja a szavazatokat.

V. Jó gyakorlatok

„A nyugati demokráciákban már van rá példa, hogy helyi népszavazásokat tartanak elektronikus úton. Egy 2002-ben végzett Matáv-felmérés szerint olyan országokban, mint Norvégia, Dánia, Kanada, az USA, Hollandia, Dél-Korea, Ausztrália és Finnország, a lakosságnak családonként több mint 50%-a rendelkezik interneteléréssel az otthonában, de a közigazgatással való kapcsolattartásra még ezeken a helyeken is csak mintegy 30% használja rendszeresen ICT eszközét. Magyarországon viszont, ahol a családoknak csak mintegy 17%-ának[54] van valamilyen formában internetelérhetősége, majdnem ugyanennyi keresi a kapcsolatot a közigazgatási szférával. Ez arra utal, hogy hazánk kiváló terep lenne az e-szavazásra, s ennek nem az lenne a feltétele, hogy minden család rendelkezzen on-line PC-vel.”[55]

Ha nem is túl sok, de legalább néhány példa már bizonyítja, hogy érdemes az elektronizálással komolyan foglalkozni. A konkrét esetek az alábbiak:

1. Bracknell-Forest-i önkormányzat e-önkormányzati portálja (http://consult.bracknell-forest.gov.uk/portal/).
   Regisztrációt követően a választópolgár az internetes felületen keresztül „elmondhatja” a véleményét a közösségi kérdésekben, amelyet a döntéshozók a döntés meghozatala során lehetőség szerint figyelembe vesznek. A honlapra mindig felkerülnek az aktuális, közösségi témakörök, problémák, megoldandó feladatok, döntéstervezetek;[56] meghatározzák a konzultáció időtartamát; végezetül közzéteszik az eredményeket (tehát a már lezajlott konzultációkba is betekinthetünk, azokba beleolvashatunk, azok között kereshetünk is stb.).
2. 2002 májusában Nagy-Britanniában, a liverpooli és a sheffieldi helyi választásokon a szavazóknak lehetőségük volt kísérleti jelleggel sms-ben voksolni (www.cellular.co.za).
3. Budaörs város önkormányzata (http://www.budaors.hu/?module=forum).
   A város honlapján a választópolgárok elmondhatják véleményüket olyan közérdeklődésre számot tartó ügyekben, mint például a közbiztonság, az orvosi ellátás, a szúnyogirtás, a közösségi közlekedés, a szemétszállítás, az idősek otthona, a piac, az okmányirodai ügyintézés, a parlagfű elleni védekezés, stb. 2012. októberétől pedig az önkormányzat kísérleti jelleggel megnyitotta 3 dimenziós internetes ügyfélszolgálatát (ún. „virtuális városháza”). Hivatali időben már itt is elérhetők az ügyfélszolgálat munkatársai, akik készséggel állnak az érdeklődők rendelkezésére okmányirodai, hivatali, városi ügyekkel kapcsolatban. A megfelelő alkalmazások letöltése után vehetők igénybe a fenti szolgáltatások, és ha valaki elakadna, technikai tájékoztatást is kaphat az ún. segítőktől, akik a virtuális térben folyamatosan rendelkezésre állnak.

[53] A választójog meglétének ellenőrzése a folyamat korábbi szakaszaiban is elvégezhető (pl. az már nem is kaphat felhasználónevet és jelszót, akinek nincs választójoga), így a program mentesíthető ennek vizsgálata alól.

[54] Ezzel kapcsolatban frissebb adat a kézirat lezárásáig sajnos nem állt rendelkezésünkre.

[55] Budai – Sükösd: i.m. 281-282. o.

[56] A legutóbbi az ún. „Bus Strategy” volt, ahol a közösségi közlekedésre vonatkozó információkra voltak kíváncsiak, és ezek ismeretében történtek meg a fejlesztések.

4. Hajdúszoboszló (sms alapú helyi népszavazás, isms):[57] Hajdúszoboszlón egy alkalommal sms alapú, közvetlen demokráciára épülő „helyi népszavazást" tartottak. Az a rendszer, amelyet kipróbáltak, „automatizmusai révén alkalmas több százezres választói létszámú szavazások lebonyolítására is".[58]
5. Az abai „modell": a helyi demokrácia fejlesztése, a társadalmi szerződés létrehozása (ennek részei – többek között –: az intelligens várossá válás programja, mobiltelefonos tájékoztató jellegű szavazások, a honlapon rendszeres fórumok szervezése). (http://www.aba.hu/?module=news&action=show&nid=27283)

VI. Megoldásra váró kérdések

Az e-népszavazás bevezetése esetén számos neuralgikus pont felvethető, aminek megválaszolására az alábbiakban teszünk kísérletet.

1. az adatbiztonság, a személyes adatok védelme;[59]
   Az informatikai szakma képviselői szerint megfelelő biztonsági intézkedések esetén a visszaélési és hibalehetőségek száma csökken. „Az adatvédelmi aggályokat részben kivédi a német elektronikus személyi igazolványok álnév funkciója. A személyi igazolványok RFID chipjeiben lehetőség van álnév használatára, melyet kizárólag internetes azonosításra lehet használni. Az álnevet az okmány számából és az online szolgáltatót jelölő számból hozza létre a Szövetségi Információtechnikai Biztonsági Hivatal (BSI). Az alkalmazás segítségével felgyorsulhat az azonosítás az online banki szolgáltatásoknál, az internetes szerződéseknél, de természetesen az elektronikus közigazgatási szolgáltatásoknál is."[60]
   Az elektronikus szavazórendszernek a legmagasabb szintű védelmet kell biztosítania a mások nevével való visszaélések, a szavazatismétlések, a hackelések és a csalások kivédése érdekében.[61]
2. a szavazás titkosságának garantálása (itt a program megfelelő kidolgozására, megírására, továbbá az azt kezelő illetékesre kell hangsúlyt fektetni);
3. az e-népszavazás elfogadottsága, ennek három vetülete:
   - társadalmi (itt szerepe lehet a már említett közvélemény-kutatásoknak, a szondáztatásnak, a lakossági vélemények megismerésének),
   - politikai (az elektronizálást esetlegesen ellenző politikai csoportok érveivel szemben felhozható érvünk az, hogy digitális megvalósítás esetén a csalás és a tévedés egy ponton zárható ki és ellenőrizhető, míg emberi közreműködés esetén ezek lehetősége kevésbé ellenőrizhető és zárható ki),[62]
   - jogi, jogszabályi (fontos követelmény a jogi környezet felkészítése az új társadalmi jelenségek, folyamatok támogatására);

[57] Hajdúszoboszló jegyzője szerint e próbálkozás a szó valódi értelmében nem tekinthető helyi népszavazásnak (már csupán a normatív szabályozottság hiánya miatt is), csupán egy „gyenge kísérlet" maradt, inkább közvélemény-kutatásnak tekinthető; az általános tapasztalat az, hogy az emberek nem mozdulnak meg [ez esetben a viszonylag magas részvételi aránynak az volt az indoka, hogy egy mindenkit érintő és érdeklő, éles kérdést tettek fel (Épüljön-e 4-es elkerülő út Hajdúszoboszló köré?), ehhez azonban komoly ösztönzési eszközöket kellett alkalmazni; problémák és nehézségek leginkább az azonosítással kapcsolatban merültek fel].

[58] Budai – Sükösd: i.m. 201. o.

[59] Lásd ehhez még Budai – Szakolyi: i.m. IT infrastruktúra – IT biztonság című 15. fejezetét 149-160. o.

[60] Budai – Sükösd I. m. (M-kormányzat. M-demokrácia) 296. o.

[61] Andrew Joint: Electronic voting. In: E-government: A Practical Guide to the Legal Issues. London, Sweet & Maxwell, 2004. 405. o.

[62] Az abai vezetés egyik megállapítása az abai modell kapcsán az alábbi: a választópolgárok különbséget tudnak tenni a pártalapú politizálás és a helyi közpolitika között, ezt a meggyőződést kihasználva jelentős lépéseket lehet tenni a bizalom és a részvétel irányába. Abán tehát megállapítható, hogy minél kevésbé jelenik meg a településen a pártalapú politika, annál nagyobb a választópolgárok helyi közügyekbe való bekapcsolódódásának hajlandósága; a lakosság rendkívül nyitott az új irányába. Forrás: http://www.aba.hu/?module=news&action=show&nid=27283. Letöltés időpontja: 2013. október 2.

4. ún. gyenge pontok, fenyegetettségek felmérése és lehetőség szerinti kiküszöbölése (a már említett ún. ethical hacker segítségével).

VII. Javaslat a helyi népszavazás elektronikus lebonyolításáról szóló önkormányzati rendelet szövegére

Végezetül elképzeléseink szerint a tárgykörben megalkotandó önkormányzati rendeletnek az alábbiakról kellene rendelkeznie.

...sz. rendelettervezet a helyi népszavazás elektronikus lebonyolításáról

...Város/Község/Megyei Jogú Város Önkormányzatának Képviselő-testülete/Közgyűlése a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény/a népszavazás kezdeményezéséről szóló ...törvény ...§-ában foglalt felhatalmazás alapján a helyi népszavazás elektronikus lebonyolítása érdekében a következő rendeletet alkotja:

1. Általános rendelkezések

1. § (1) A választópolgár szabadon dönti el, hogy szavazatát papír alapon vagy a helyi népszavazás elektronikus lebonyolítására szolgáló online felületen adja le.
(2) A választópolgár a népszavazás napját megelőző 40. napig nyilatkozik, hogy a szavazás mely formáját választja (a továbbiakban: előzetes regisztráció).
(3) A szavazatát elektronikus úton leadó választópolgár azonosítása érdekében a Helyi Választási Iroda (a továbbiakban: HVI) legkésőbb a népszavazás napja előtt hét nappal felhasználónevet és jelszót bocsát a választópolgár rendelkezésére. A felhasználónév és jelszó titkos, azt csak a választópolgár és a HVI tagjai ismerik.
(4) A szavazatát elektronikus úton leadó választópolgár – a szavazata azonosítását és hitelesítését garantáló, mobiltelefonszámra kapott azonosító kód (a továbbiakban: mobilaláírás) végett – köteles megadni mobiltelefonszámát.

2. Eljárási szabályok

2. § (1) Az elektronikusan szavazó választópolgár az önkormányzat honlapján/az ügyfélkapun (a továbbiakban: szavazófelület) a szavazás napján az előzetesen megkapott felhasználónév és jelszó segítségével bejelentkezik.
(2) A választópolgár a népszavazásra feltett kérdés alatt megjelenő igen vagy nem gomb megnyomásával adja le szavazatát.
(3) A szavazat leadásának jóváhagyása mobilaláírás segítségével történik.
(4) A szavazófelületen alkalmanként legfeljebb ... kérdésben tartható helyi népszavazás.
(5) A rendeletben nem szabályozott eljárási kérdésekben a választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény rendelkezéseit kell alkalmazni.

Záró rendelkezések

3. § (1) Ez a rendelet a kihirdetését követő ... napon lép hatályba.
(2) A rendelet kihirdetéséről a jegyző gondoskodik.

....
polgármester jegyző

PH.

Felhasznált irodalom

Budai Balázs Benjámin: E-government avagy kormányzati és önkormányzati kihívások az online demokrácia korában, Aula Kiadó, 2002.

Budai Balázs Benjámin – Sükösd Miklós: M-kormányzat. M-demokrácia. Mobilkommunikáció a közigazgatásban, a politikában és a nonprofit szektorban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2005.

Budai Balázs Benjámin – Szakolyi András: Interaktív önkormányzat, Magyar Mediprint Szakkiadó, 2005.

Budai Balázs Benjámin: Az e-közigazgatás elmélete, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.

Pálné Kovács Ilona: A helyi önkormányzatok és a helyi politika. In: Állam és polgár. Változás és folyamatosság a politikai szocializációban Magyarországon (szerk: Csepeli György, Kéri László, Stumpf István), MTA Politikai Tudományok Intézete, Magyarországi Politikai Képzési Központ, Budapest, 1992. 213-221. o.

Tóth Zoltán: Mibe kerül egy országos népszavazás társadalmi szinten? Üvegzseb és fekete pénz, Jura 2008/2. szám 205-210. o.

„Az e-közigazgatás alfája az elektronikus azonosítás" Interjú Fekete Gábor helyettes államtitkárral, Közszolgálat. Közigazgatási Magazin, 2013. október, 3-5. o.

Tarmo Kalvet: Electronic services in public administration. In: Improving relations between the administration and the public. Proceedings from the Seventh Annual Conference held in Sofia, Bulgaria, March 25-27 1999. (Edited by: Joanne Caddy and Jak Jabes). Thet Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe. 109-117. o.

Andrew Joint: Electronic voting. In: E-government: A Practical Guide to the Legal Issues. London, Sweet & Maxwell, 2004.

Internetes források:

Magyary Program (Magyary Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program, MP 12.0, A haza üdvére és a köz szolgálatában, KIM, 2012.augusztus 31.)
http://magyaryprogram.kormany.hu/admin/download/d/2c/40000/Magyary%20kozig%20fejlesztesi%20program%202012%20A4.pdf
Letöltés időpontja: 2013. április 27.

Digitális Megújulás Cselekvési Terv 2010-2014. Az infokommunikációs ágazat cselekvési terve a társadalom és a gazdaság megújulásáért, Nemzeti Fejlesztési Minisztérium
http://www.kormany.hu/download/7/0d/30000/Digitalis_Megujulas_Cselekvesi_Tervull.pdf
Letöltés időpontja: 2013. május 3.

Elektronikus Közigazgatás Operatív Program
http://www.nfu.hu
Letöltés időpontja: 2013. április 23.

A Margitszigetről döntött a világ legkisebb népszavazása
http://index.hu/belfold/budapest/2013/08/25/margitsziget/?p=0
Letöltés időpontja: 2013. augusztus 28.

Fogarasi József: Margitsziget
Letöltés időpontja: 2013. október 2.
http://www.fogarasijozsef.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=418:margitsziget&catid=50:2009&Itemid=67

Milánkovich András – Szentgáli-Tóth Boldizsár: Kié a Margitsziget I-II.
Letöltés időpontja: 2013. október 22.
http://arsboni.hu/margit1.html;
http://arsboni.hu/margit2.html

Honlapok:

http://www.nfft.hu/fogalma/
http://www.emagyarorszag.hu/index.php/eMagyarorszag-Pontok/
http://consult.bracknell-forest.gov.uk/portal/
www.cellular.co.za
http://www.budaors.hu/?module=forum
http://www.aba.hu/?module=news&action=show&nid=27283

Jogszabályok:

A népszavazás kezdeményezéséről szóló T/3479. sz. törvényjavaslat

A választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény

Az elektronikus aláírásról szóló 2001. évi XXXV. törvény

Az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló 2013. évi L. törvény

A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény végrehajtásáról a helyi népszavazás és a helyi népi kezdeményezés tárgyában elfogadott 29/2000. (X. 27.) BM rendelet